

Open Pastoraat Gorinchem – 26 maart 2017

Viering over het thema 'Oervloed'. Gelezen: Genesis 7,1-16 (Noach en zijn Ark)

Overdenking Franck Ploum

1.

Een paar weken geleden overleed Dick Bruna. Het is onmiskenbaar dat deze briljante geest van het minimalisme, wiens werk niet genoeg geprezen kan worden, een enorme bijdrage heeft geleverd aan de bekendheid van de familie Noach en hun Ark. Er zullen weinig kinderen zijn die niet opgroeien met dit verhaal, dat wil zeggen, dit verhaal in een minder bombastische vorm. Maar dat niet alleen, ook de inhoud is anders. Zo zullen de meeste kinderen geen idee hebben dat dit verhaal iets met bijbel te maken heeft en houden ze er vervolgens ook eerder het beeld van de vrolijke berenboot aan over dan aan een alles vernietigende watermassa.

2.

Het verhaal van Noach is vooral bekend onder de naam Zondvloed. Daarin klinkt het woord zonde door. In de christelijke traditie is dit verhaal dan ook altijd in verband gebracht met de zondige mens, die door God wordt gestraft. 'Zond' in zondvloed, komt echter helemaal niet van het woord 'zonde', maar van 'sont' en dat betekent niet meer dan 'grote watermassa'.

Dat wil overigens niet zeggen dat de aanleiding van dit verhaal weldegelijk te maken heeft met het feit dat de mensheid er een puinhoop van maakt. Nadat in het scheppingsverhaal – geschreven na de Babylonische ballingschap - oervloed en duisternis gescheiden zijn van het licht en chaos en leegte van orde en leefbaarheid, blijkt het leven te midden van deze beide polen niet zo eenvoudig. Na de Ballingschapservaring werden er pogingen gedaan om vorm te geven, richtlijnen op te stellen voor het leven in vrijheid. Hoe bouwen we nu een nieuwe toekomst met elkaar op? Dat blijkt uit het verhaal van Noach niet eenvoudig te zijn. De mens, zo vertelt het verhaal, valt terug in chaos, leegte en woestheid. Ze maken de aarde niet bewoonbaar, ze gunnen elkaar het licht in de ogen niet. Zoals ooit voor de dagen van schepping. De oervloed grijpt zijn vernietigende macht terug. Ze creëren hun eigen Babel hun eigen ballingschap.

Een watervloed, een vloed. In alle mythologische vertellingen uit het Nabije Oosten komt het verhaal van deze vloed voor. Dus ook in het Bijbels verhaal. Die dreigende en vernietigende oervloed of op z'n minst de angst er voor, is kennelijk zo'n fundamenteel gegeven, dat dit verhaal, of dit type verhaal, overal terug te vinden is. Oervloed is de metafoor voor fundamentele bedreiging.

3.

Bedreigingen kent onze wereld genoeg. De aarde kreunt en steunt onder roofofbouw en raakt uitgeput, mensen slachten elkaar af, staan elkaar naar het leven. Maar gelukkig hoeven we niet meer te geloven dat dit allemaal waar is. Dankzij President Trump hebben we nu toegang tot alternatieve waarheden en weten we dat wat we zien en horen allemaal nepnieuws is dat ons wil schaden en beperken in economische groei. Of is de 'trumptower' na een paar weken al aan bevingsschade onderhevig? De eerste barsten van onuitvoerbare beloften zijn al zichtbaar.

Maar intussen groeit en groeit het aantal plaatsen waar chaos en leegte regeren en gaat er een oervloed van geweld over de aarde, niet zelden religieus gemotiveerd, of met godsdienst als dekmantel. Het gevolg is een ongekende volksverhuizing, migratie van mensen naar andere, naar zij hopen, betere oorden, vrij land waar oervloed is getemd en licht de duisternis heeft verdreven, een plek waar ze een toekomst op kunnen bouwen.

En precies dat laatste roept dan weer fundamentele bedreiging wakker bij de bewoners van de landen in licht en orde. Wij voelen ons bedreigd door al die veranderingen, dat nieuwe, dat onbekende. Er ontstaan kampen, tegenstellingen niet zelden bewust gecreëerd, de angst regeert en plaatst mensen tegenover elkaar. Voelen wijzelf ook bedreiging? Vast, ieder van ons kent het gevoel, al was het maar omdat we onszelf een weg moeten banen door deze wereld en ook van ons meer en meer gevraagd wordt een positie in te nemen tussen de schreeuwende boze burger enerzijds en oneindig optimisme dat het allemaal vanzelf weer goed zal komen anderzijds. Een meerderheid van

de jong volwassenen in Nederland is er inmiddels van overtuigd dat de kans zeer reëel is dat ze in hun leven een oorlog zullen gaan meemaken. Dat is toch een overtuiging die decennialang niet in beeld is gekomen, maar nu als een dreigende oervloed boven levens in opbouw hangt.

Gelukkig heeft de meerderheid zich vorige week niet laten leiden door bedreiging en oervloed. We zijn de dag na de verkiezingen gelukkig niet wakker geworden in een land waarin de angst gaat regeren. Maar we moeten niet naïef zijn, de groep die zich door angst laat leiden is na de verkiezingen niet kleiner maar groter geworden.

Is het tij nog te keren? Zijn er nog visioenen van een andere wereld? Zijn er nog mensen die daaraan vasthouden en in geloven? Ja die zijn er. Tussen alle geweld in de - al dan niet sociale - media zijn ook positieve geluiden te horen 'Wij zijn Nederland', is een platform dat de zwijgende meerderheid wil mobiliseren. Een oproep om ons land, dit continent, deze wereld niet over te leveren aan de schreeuwers en verdelers. 'Ik ben verbonden' (www.ikbenverbonden.nl) een campagne waarin we uitgenodigd worden om het gesprek aan te gaan met elkaar, onze nieuwsgierigheid naar elkaar de ruimte te geven en met elkaar in gedeelde verantwoordelijkheid te zoeken naar wegen om een nieuwe samenleving op te bouwen. Dit soort initiatieven, naast alles wat wijzelf doen op onze eigen plek, onze buurt, onze school, ons werk, ons thuis, zij zijn geen druppels op gloeiende platen. Het doet er toe, het is van levensbelang.

4.

Je stem laten horen. Tegenwicht bieden en pogen het tij te keren. Dat is natuurlijk sowieso wel een spannende vraag. Waarom tekent Noach geen protest aan? Hij voert braaf de bevelen uit, als een trouwe soldaat, een bondgenoot die zonder moeilijke vragen te stellen volgt en doet wat gevraagd wordt. Later in het boek Genesis zal Abraham God overtuigen dat het toch echt onrechtvaardig is om een heel volk te laten lijden onder een kleine groep raddraaiers. Nadat God eerst van plan was, omwille van die paar, korte metten te maken met alle inwoners van Sodom en Gomorra, wist Abraham dit te voorkomen door een sterk staaltje onderhandelingstechniek toe te passen. Uiteindelijk wist hij God ertoe te bewegen zelfs de stad niet te vernietigen wanneer er in heel de stad nog slechts 10 rechtvaardigen te vinden zouden zijn.

Noach wordt in het bijbels verhaal voorgesteld als een 'man van God'. Die benaming is nieuw. Er waren mensen en er waren godenzonen. Godenzonen waren koningen en keizers, zei die rechtstreeks in verbinding stonden met god zelf. In het boek Genesis introduceert de bijbel mensen die in verbinding staan met God door "het woord" te doen, door "Tora te doen". Noach doet wat God vraagt, hij voert uit, is geen godenzoon die mag handelen en beslissen, rechtspreken als ware hij God. Nee, hij is een mens van God. Hij voert uit, in de wetenschap dat het daardoor uiteindelijk weer beter zal worden op aarde, dat de oervloed, de fundamentele bedreiging, gekeerd zal worden en licht de duisternis weer zal verdrijven.

Maar er is nog iets opvallends. In alle mythologische verhalen van de oervloed, is het slechts een mens die overleefd. Hier in het bijbels epos is het een hele familie. Mogen we die hele familie wellicht beschouwen als toekomst voor heel de mensheid, of op z'n minst als metafoor zien voor allen die 'mens van god' zijn door het bevrijdende woord te doen? Door Tora te doen, wat betekent: gerechtigheid volbrengen?

5.

'Noach had genade gevonden in de ogen van Ik zal er Zijn.' In de joodse traditie zijn zesendertig rechtvaardigen per generatie voldoende om op te kunnen wegen tegen alle oervloed en tegen alle kwaadaardige mensen van deze wereld. Noach was er één van en omwille van die ene ging de aarde uiteindelijk niet ten onder. Na veertig dagen en nachten werd het droog en vond de duif een olijftak. Overall op deze wereld lopen deze rechtvaardige eenlingen of groepen rond en doen wat gedaan moet worden. Ze zien het kwaad en sluiten hun ogen niet, ze gaan er dwars tegenin. Ze horen het onrecht en stoppen hun oren niet dicht, ze vechten voor het recht van de ander. Met elkaar voorkomen ze dat jongeren zich weer zorgen moeten maken over iets waarvan we ooit zeiden 'nooit

meer' – in de woorden van de dichter Leo Vroman: dat de oorlog terugkeert op vilten voeten – dat wil zeggen: stapje voor stapje, dat ongemerkt het kwaad binnensluipt in onze gedachten, ons leven. Processen waarin we wennen aan onrecht, wetgeving tolereren waarin vreemdelingen van beschadigde beroorde mensen tot criminelen worden en voor lief nemen dat alle grondstoffen die onze aarde rijk is uitgeput raken. Het is onze taak om de familie Noach – de rechtvaardigen - van onze tijd te zijn, te midden van onze tijdgenoten.

Vrede

Komt een duif van honderd pond,
een olijfboom in zijn klauwen,
bij mijn oren met zijn mond
vol van koren zoete vrouwen,
vol van kirrende verhalen
hoe de oorlog is verdwenen
en herhaalt ze honderd malen:
alle malen zal ik wenen.

Sinds ik mij zo onverwacht
in een taxi heb gestort
dat ik in de nacht een gat
naliet dat steeds groter wordt,
sinds mijn zacht betraande schat,
droogte blozend van ellende
staan bleef, zo bleef stilstaan dat
keisteen ketste in haar lenden,
ben ik te dicht en droog van vel
om uit te zweten in gebeden,
kreukels knijpend evenwel,
en 'vrede' knarsend, 'vrede, vrede',

Liefde is een stinkend wonder
van onthoofde wulpsigheden
als ik voort moet leven zonder
vrede, godverdomme, vrede ;
want het scheurende geluid
waar ik van mijn lief mee scheidde
schrikt mij nu het bed nog uit
waar wij soms in dromen beiden
dat de oorlog van weleer
wederkeert op vilten voeten,
dat we, eigenlijk al niet meer
kunnend alles, toch weer moeten
liggen, rennen en daarnaast
gillen in elkanders oren,
zo wanhopig dat wij haast
dromen ons te kunnen horen.

Mag ik niet vloeken als het vuur
van een stad, sinds lang herbouwd,
voortrolt uit een kamermuur,
rondlaait en mij wakker houdt ?
Doch het versgebraden kind,
vuurwerk wordend, is het niet
wat ik vreselijk, vreselijk vind:
het is de eeuw dat niets geschiedt,
nadat eensklaps, midden door een huis,
een toren is komen te staan van vuil,
lang vergeten keldermodder,
snel onbruikbaar wordend huisraad,
bloedrode vlammen en vlammend
rood bloed, de lucht eromheen behangen
met levende delen van dode doch
aardige mensen, de eeuwlange stilte
voordat het verbaasde kind in deze zuil
gewurgd wordt en reeds de armpjes opheft.

Kom vanavond met verhalen
hoe de oorlog is verdwenen,
en herhaal ze honderd malen:
alle malen zal ik wenen.

Leo Vroman